

Život a působení apoštola Pavla

Naše představa o Pavlovi se odvíjí od Lukášových skutků. Když však čteme v Pavlových listech, jak se představuje on sám, nacházíme rozdíly. Tak např. v listu Galat'anům bojuje Pavel za evangelium osvobozené od Zákona, zatímco Lukáš popisuje bezkonfliktní vývoj (srov. Sk 15); některá Pavlova důležitá témata (např. teologie kříže v 1 Kor 1,18-25) ve Skutcích nenajdeme. Svědectví o Pavlově životě získáme z jeho dopisů, zvl. Gal 1-2 a Fil 3,4-11. Teprve potom sáhneme ke Skutkům, které vznikly asi 40 let po Pavlově smrti.

Přílohami mnoha vydání Bible jsou mapy, v nichž se nacházejí města a krajiny Pavlova působení. Vyhledání těchto míst usnadňuje další studium Pavlova života.

1. Pavel před obrácením

Pavel se narodil na přelomu tisíciletí ve města Tarsu (Malá Asie, dnešní Turecko) jako syn židovských rodičů. Tarsus byl obchodním centrem a hlavním městem římského okrsku Kilíkie. Pavla ovlivnilo toto město stejně jako řecká filosofie. Byl římským občanem (srov. Sk 22,28). Svůj původ odvozoval od kmene Benjamin a dostal hebrejské jméno Saul (jako stejnojmenný král z kmene Benjamin, srov. 1 S 10,20-27). Podle tehdejšího zvyku měl i druhé jméno, Pavel, které zřejmě dostal pro zvukovou podobnost se jménem Pavel. Pavel (latinsky malý) je znamením, že jeho rodina měla práva římských občanů. Od narození měl tedy zdvojené jméno Šavel/Pavel. Vyučil se stanařskému řemeslu (srov. Sk 18,3), uměl tedy vydělávat kůže (příslušné řecké slovo lze také překládat jako tkadlec). Podle 1 K 9,5; 7,7 nebyl ženatý. Byl Židem pocházejícím z diaspory, patřil tedy ke 4 miliónům Židů, kteří žili mimo Palestinu (zatímco v Palestině asi půl miliónu). I když vyrostl v diaspoře a diasporní obce byly spíš otevřené vůči pohanům, připojil se k přísnému směru farizeů. Horlil pro Zákon, vzdělání dosáhl u umírněného farizejského znalce Písma Gamaliela v Jeruzalémě (srov. Sk 22,3). Zákonu věrní palestínští Židé požadovali od pohanů, kteří se chtěli obrátit, dodržování celého Zákona a obřízku (tak se stávali proselyty, tedy přistoupiivšími k obci). Naproti tomu helenizovaní Židé v diaspoře nepožadovali obřízku od pohanů, kteří se chtěli připojit k obci, jen základní požadavky židovství (byli označováni jako bohoboční). Pavel se na základě svého vzdělání stal pronásledovatelem těch křesťanů, kteří se stejně jako obrácení pohané (helénisté, srov. Sk 6,1) necítili vázání židovským Zákonem. Pavlův konflikt s Ježíšovými přívrženci nespočíval ani tak ve vyznání o Ježíšovi jako Mesiáši, ale spíš v přijetí pohanů jako plnohodnotných členů židokřesťanských obcí, aniž by plnili židovské předpisy. Proto také se vydal do Damašku, neboť tam byla rovněž helénistická křesťanská obec (Sk 9,1n.).

2. Obrácení

Je známé vyprávění ve Sk 9, podle něhož uvidí Pavel světlo, padne k zemi, slyší hlas, oslepne, později je uzdraven a pokřtěn. Ve Skutcích se popisuje obrácení ještě dvakrát: Sk 22 a Sk 26. Sám Pavel popisuje zážitek u Damašku v Gal 1,15n. jak zjevení a povolání za proroka; ve Flp 3,8 jako poznání Krista Ježíše. Poznává, že ukřižovaný Ježíš žije a je Pánem. Toto darované poznání Ježíšovy smrti a vzkříšení se stalo jádrem jeho myšlení i života – první křesťané v něm viděli zvrát v dějinách. Ve světle této události vidí svůj dřívější život jako bezcenný a jako nesprávnou cestu ke spáse, jako snahu dosáhnout spásy vlastním plněním Zákona. Nyní mu byla darována spravedlnost, kterou dává Bůh na základě víry (Flp 3,9). Tento zvrát v Pavlově životě znamená pro něho povolání za apoštola (1 K 15,8n.) a poslání k pohanům (Gal 2,7).

Pavel je ovlivněn svým původem. Co (kdo) ovlivnilo rozhodujícím způsobem můj život? Pavel je věrný svému přesvědčení před obrácením i po něm. Co zastávám? Pavel se nechal Bohem proměnit.

3. Apoštolský sněm v Jeruzalémě

Nemáme mnoho zpráv o době bezprostředně po Pavlově obrácení. Náznaky nacházíme v listu Galat'ánům.

a) poslání v zemi na východ od Jordánu (Gal 1,16n.)

Po svém obrácení nešel Pavel k apoštolům do Jeruzaléma, aby od nich získal ověření. Sám začal samostatně působit v zemi na východ od Jordánu (=Arábie) po dobu dvou a půl až tří let. Asi při tom nebyl úspěšný (autor Skutků o tom neví). Zřejmě vyvolal nepokoje, proto ho pronásledoval nabatejský král Areta (9. př. Kr. – 40 po Kr.). Z Damašku unikl jen proto, že ho spustili v koši z hradeb (2 K 11,32n.).

b) první návštěva u Petra (Gal 1,18-20)

Teprve pak se Pavel vydal do Jeruzaléma, aby poznal Petra. Toto první setkání není blíže popsáno. Snad se sdíleli o zvěst o Kristu. Pavel si uvědomoval, že hlásá zvěst o Kristu tak novým, originálním a nezvyklým způsobem, že by tím mohla utrpět jednota církve. Velmi mu tedy záleželo na tom, aby Petra (tehdy ještě představeného jeruzalémské obce) přesvědčil o pravdě svého evangelia.

c) misijní činnost v Sýrii a Kilikii (Gal 1,21-24)

Po setkání s Petrem pokračoval Pavel ve své misijní činnosti, a sice v Sýrii a zvláště v Kilikii, tj. v okolí svého rodiště Tarsu. Tam měl zjevně větší úspěch než v zemi na východ od Jordánu. Známe totiž křesťanské obce z této oblasti. Lukáš sestavil Pavlovu misijní činnost do podoby takzvané první misijní cesty (Sk 13 a 14).

d) seznámení s obcí v Antiochii

Při své misijní činnosti byl Pavel objeven Barnabášem, velkým apoštolem antiošské obce. Barnabáš ho přivedl do Antiochie. Ta byla tehdy třetím největším městem římské říše (po Římu a Alexandrii) s půlmiliónem obyvatel. Toto město má pro křesťanství velký význam, neboť tam vznikla obec, do níž byli přijímáni pohané bez jakýchkoli podmínek. Pavlovo seznámení s antiošskou obcí je pro Pavla důležité, neboť nyní za ním stojí početně silná obec. Když Pavel působil v Antiochii, přišli tam přísně věřící židokřesťané a požadovali, aby se pohané nechali obřezat. Tak se naplno rozhořel spor, který zatím jen doutnal. Šlo o jednotu církve:

- Měly se nové a rostoucí obce starat o jeruzalémskou obec, která se ještě nezbavila omezení židovstvím a stále očekávala, jak budou pohané putovat na Sión (srov. Iz 2,1-5)?
- Nepřipadaly naopak pohanokřesťanské obce jeruzalémské obci jako kacírské?

V rámci řešení konfliktu rozhodla antiošská obec, že pošle do Jeruzaléma Barnabáše a Pavla jako vyslance, aby otázku vyjasnili. Pavel vzal s sebou pohanokřesťana Tita, svého pozdějšího spolupracovníka – zřejmě jako výzvu pro věřící v Jeruzalémě.

e) shromáždění apoštolů (Gal 2,1-10)

Takzvaný apoštolský koncil je shromáždění zástupců několika obcí – žádná osoba nebo obec neměla přednost. Proto je lepší hovořit o shromáždění než o koncilu. Ve Sk 15 čteme o shodě, kterou Petr a Jakub potvrzují správnost Pavlova evangelia. Podle Gal 2,1-10 byl však zápas mnohem složitější. Nakonec se první apoštolé nechali přesvědčit, že Pavlem, Barnabášem a antiošskou obcí hlášené evangelium neznamená nějaké znetvoření. Také při jejich hlásání působí Bůh. Pavel neustoupil při tomto shromáždění od svého přesvědčení. Apoštolé se shodli na následujících bodech:

- Pohané jsou po svém obrácení plnohodnotnými křesťany. Nepotřebují obřízku ani zachovávání Zákona.
- Misijní práce je rozdělena: Jeruzalémští se mají soustředit na Židy, Antiochijští na pohany. Navzájem si nemají konkurovat – ovšemže ve smíšených obcích byly problémy.
- Pohanokřesťanské obce mají finanční sbírkou podporovat chudou jeruzalémskou obec. Mimo tuto sbírku se po pohanech nic nepožaduje.

f) spor v Antiochii (Gal 2,11-14)

Když Barnabáš a Pavel pokračovali ve své práci v Antiochii, mělo vše ještě dohru. Petr přišel na misijní cestě do Antiochie a žil tam v obci. Samozřejmě stoloval spolu s pohanokřesťany, kteří byli plnohodnotnými křesťany. Mezitím se však v Jeruzalémě stal důležitým mužem bratr Páně Jakub (srov. pořadí v Gal 2,9 a Petrovu a Jakubovu roli ve Sk 15), „nejžidovštější“ apoštol. Někteří Jakubovi přívrženci odcestovali do Antiochie – nevíme, proč. Tu dostal Petr strach, že by jako židokřesťan měl dodržovat Zákon, který zakazuje stolování s pohany. Pro velkou Petrovu autoritu následovali jeho příklad ještě jiní židokřesťané v Antiochii. Pavel viděl, že je jednota církve znovu ohrožena. Nezbylo mu, než pokárat Petra před shromážděnou obcí a připomenout mu, že nedodržuje úmluvu z Jeruzaléma. Nevíme, jak dopadl tento spor. Pavel o tom nic nepíše.

Už v prvních křesťanských obcích docházelo ke sporům. Jak hodnotím rozhovory, v nichž jde o otázky víry? Pavel neznal Ježíše z Nazaretu, stal se však apoštolem národů. Je nám nablízku: Ani my jsme Ježíše neviděli, ale věříme svědectví jiných.

4. Zakládání obcí v Malé Asii a v Řecku

Pavel odešel z Antiochie a vyhledat si nové misijní území. Šel na sever Malou Asií a zakládal obce v Galacii. Pak přešel do Evropy a kázal evangelium ve Filipech, v Soluni, v Aténách, v Korintu a nakonec v Efesu (Malá Asie). Snad chtěl jet ze Soluně do Říma a kvůli okolnostem se mu to nepodařilo (v Římě Pavel říká, že tam chtěl už častěji přijít). Po svém pobytu v Efesu se ještě vydal na návštěvu do Antiochie. Lukáš sestavil Pavlovo zakládání obcí, tedy jeho nejúspěšnější dobu, do podoby druhé misijní cesty (Sk 15,36-18,22). Podle Skutků mělo Pavlovo hlásání vždy stejné schéma:

- Pavel káže nejprve v synagoze
- Pro jeho zvěst dochází ke sporům a nepokojům
- Pavel je vyhnán, obrací se k pohanům
- Pohané přijímají ochotně evangelium.

Jistým způsobem se zde v Malé Asii odehrává to, co je základním konceptem celých Skutků: přechod evangelia od Židů k pohanům. Zajímavé je, že Pavel káže jen ve větších městech. Domníval se, že stačí zažehnout oheň evangelia na některých centrálních místech, ten se pak rozhoří po okolí.

Třetí misijní cesta (Sk 18,23b-21,17) vedla Pavla z Antiochie do Efesu. Tam se zdržel déle. Pak přešel přes Makedonii do Athén a Korintu. Na této cestě posiloval Pavel své obce, pokoušel se odstraňovat nešvary a konal sbírku pro obec v Jeruzalémě. Na této cestě dostával zprávy z obcí, v nichž právě nebyl. Zčásti se na něho obracely samy obce, zčásti se Pavel dozvídal o nešvarech. Pavel odpovídal v dopisech na kladené otázky a pokoušel se písemně vyřešit problémy. Těmto těžkostem vděčíme za listy, které jsou spojeny s jeho jménem.

Pavel píše dopisy. Jak postupují sdělení dnes (srov. Politiku, veřejný život)? Jak navazují spojení s druhými?

5 Závěr Pavlova života

Na konci listu Římanům (15,30-33) informuje Pavel o svém plánu navštívit před cestou do Říma Jeruzalém, aby tam předal sbírku. Měl přitom obavy: Sběrka by mohla být nesprávně chápána jako snaha koupit si od Jeruzalémských evangelium. Mimoto by jej mohli kritizovat Židé-nekřesťané pro jeho odklon k pohanům. Těmito obavami končí Pavlova osobní svědectví. Skutky pak líčí další události, které mají historické jádro, nejsou však historické v každé podrobnosti. Pavel přinesl sbírku do Jeruzaléma. Zapletl se tam do nepokojů mezi Židy. Římané jej přemístili z bezpečnostních důvodů do Cesareje, aby nebyl vydán lynčování ze strany Židů. Nakonec přichází jako vazební vězen do Říma, tedy na místo, na které se – ovšem jako svobodný člověk – chtěl dostat. Skutky končí zprávou, že Pavel hlásal evangelium v hlavním městě římské říše. Tak dosahují Skutky svého cíle. Chtěly zpodobit cestu zvěsti od Židů k pohanům, z Jeruzaléma (hlavního města Židů) do Říma (hlavního

města pohanů). Ohledně dalšího apoštolova osudu jsme odkázáni na pozdější prameny. Můžeme si ovšem být takřka jistí, že Pavel zemřel v Římě mučednickou smrtí, a sice za Neróna na začátku 60. let. Hovoří pro to následující důvody:

- Pavlova mučednická smrt je naznačena ve Sk 20,22n.; 21,10-14
- V pastorálních epištolách se předpokládá: 2 Tim 4,6-8
- Je dosvědčena v Klementově listu, v dopisu římské obce Korint'ánům okolo r. 93/97 (1 Clem 5,4-7). Samozřejmě ji předpokládají také pozdější apokryfní Pavlovy skutky.

Pavel dává svůj život do služeb evangelia. Činí tak na začátku dlouhé řady svědků víry. Jak se dnes hlásá evangelium?